

tak spoří entuziasmem a nikdy ho nedovedou projevit na pravém místě a v pravý čas — napodobit aspoň jednou do roka Heyduka a pozdravit se a políbit se na ulici s člověkem úplně neznámým?

Seřmdesátiletý Holeček

Svatozáře, která v prostých myslích obklopuje hlavy našich starších žijících spisovatelů, ukáže se často, přihlédně-li blíže, klamem: nebývá to zlato pravé, bývá to často jen pozlátka, kterým je polepili jejich nekritičtí vrstevníci. Přiide první úder kritického větru a deště, a hle, pozlátka se oddrolí. A často bývá to i slovnost skradená jimi samými, zloupená chytráckými manévry... službičkami vzájemně prokazovanými ve spolkových orgánech literárních, horlivým a poučeným zasedáním v porotách, vášnivou účastí v intrikách spřádaných u dlouhých stolů hospodských. Jsou padělatelé slávy, právě jako jsou padělatelé peněz a mincí. A ku podivu: ačkoliv onino jsou mnohem nebezpečnější těchto, ačkoliv onino otravují co nejpovážlivěji duševní zdraví národa, přece jich nikdo nepronásleduje: důkaz, jak málo se znají a cení pravé statky života.

Ani z jedněch, ani z druhých není Holeček. Málokdo probíjel se tak těžce a tak poctivě ke svým rudonosným žilám jako tento člověk; málokdo zabral svou tvorbou tak do široka jako Holeček; málokdo staral se tak málo o vnější úspěch jako on. Přemítal jsem v těchto dnech zase jednou stránky v jeho díle a zase dospěl jsem ke svému starému přesvědčení: celá synthesisa naší národní minulosti je v něm. Moudrost i poesie dědů, staré právo i starý mrav společenský, mythus i náboženství — ne ono ústy hlášané a vyznáváné, nýbrž ono hlouběji ukryté, které řídí skutky lidské, jímž se žije a na němž se umírá —, řád hospodářský i kázeň rodinná..., všechno jest v těchto knihách, které se tak málo podobají beletristickým knihám dnešním.

Holeček jako básník jest epik starého stylu, v němž ještě není rozlišení funkcí: učitel i pravoznalec, vypravovatel i sociolog, věštec i kněz svého kmene jest Holeček. Jako široká řeka rozbíhající se stále v několik ramen, chvílemi rozlévající se až k obzoru a tvořící veliká jezera, ... tak valí se nebo stagnuje tok jeho epické skladby před tebou. Je plna rozprav a úvah a celé traktáty prokládají někdy jeho dvě románové kapitoly: všechny základní pojmy lidského života, lidské společnosti jsou zde přetřásány a rozbírány; všechny společenské instituce dnešní doby jsou zkoumány na prubířském kameni zděděné moudrosti dědovské. Filosof, který se tu dostává ke slovu, je tradiční filosof křesťanský, který odmítá velkou většinu mravních kritérií, jež ukul liberalismus západoevropský; je filosof velmi blízký ruským slavjanofilům, takovému Kirějevskému, Chomjakovu, ano i Katkovu. Právě jako kritik tohoto odbožštělého a někdy přímo bezbožného západního liberalismu napsal Holeček několik svých nesmrtelných stránek, které přežijí naši dobu.

A přece... Křesťanství jeho, nemohu si pomoci, není křesťanství *celé*: křesťanství Holečkovo jest úplného a pravého křesťanství jen *půle*. Holeček nikdy nepochopil nábožensky duchovního plamene *revolučního*, který žhne také v křesťanství; nebýt jeho, nebylo by křesťanství dobylo světa a hlavně: nebylo by ho

obrodilo a přetvořilo. Holečkovo křesťanství jest křesťanství příliš konservativní; a spíše konservatism než křesťanství. Příliš chrání majetníka, zná příliš *beatifikaci possidentis*; příliš kvietistické nejenže snáší vládu zlých, ale také, žel, zneužívá někdy i křesťanského ducha na její ospravedlnění... Odtud zjev, který mne u Holečka vždycky bolel: nepochopil nic z heroismu revolucionářství ruského. Pro revoluční Rusko měl vždycky jen urážky, posměch, pomluvy; pro carské samoděržavné Rusko všechn obdiv, všechnu lásku, všechno zbožnění. To bylo nejen nespravedlivé, to bylo přímo nekřesťanské, ano *prolikřesťanské*. Neboť: nalezne-li se kde v Rusku v devatenáctém století pravý křesťanský duch, není to u Katkovů, ani u toho, čeho jsou apogety: jest to naopak u jeho odpůrců. Holeček, který se dovedl jindy vyhnouti svodům slova, který uměl jindy uniknouti kouzlu a mamu výřečnosti, tentokrát mu podlehl: bylo to *firmové* křesťanství ruských reakcionářů, na odiv stavěné, daleko široko vytrubované, jež mu udělalo. Ale Kristus velikým paradoxem své lásky byl v táboře opačném: v táboře těch, kteří se ho ústy nedovolávali, kteří se k němu na veřejnost neznali a kteří byli přece v nitru plni jeho svatého sebeobětovného žáru: v táboře revolucionářů...

Bývá srovnáván Holeček se svým velikým krajanem Chelčickým; ale myslím, že toto srovnání více než kulhá, že je chromé na obě nohy a že jest způsobilé zatemnit nám ráz obou charakterů, Holečkova i Chelčického. Nic nenalzáám v křesťanství Holečkově, co by jej sblížovalo s revolučním žarem velikého radikála ideje, jímž byl Chelčický; který měl odvahu *domysliti* a zamítnouti i obrannou válku na ochranu božího slova a křesťanské pravdy... Tim se právě liší Holeček od svých velikých jihočeských rodáků, ať je to mistr Jan Hus, ať Petr Chelčický: postrádá naprosto toho *revolučního žáru*, který v nich háral a jenž byl, není pochyby, ryze křesťanský. Nebyl-liž to Kristus, který položil pro své následovatele podmínky nejtvrší, podmínky nesmluvné a neúchylné duchovnosti, *naproste revoluční* odtržení se od všeho starého, byl to byla i pouta rodinná, naproste revoluční přimknutí se k novému? Neodpovídá-liž Kristus stoupenci svému, který chce ho následovati, ale až dříve pochová otce svého: Nechť mrtví pochovávají mrtvé své, ale ty jda, zvěstuj království nebeské? (Lukáš, XI, 60.) A tomu, kdo se chce dříve rozžehnat s rodinou svou: Žádný, kdož vztáhna ruku svou k pluhu, ohlížel by se nazpět, není způsobilý ku království božimu? (Tamže, 62.) Zde jsou pravá slova revoluční, vedle nichž většina dnešních hesel revolučních jsou pustý tlach, prázdný dým a salonní pokroutky.

Myslím, že pro správné vystižení křesťansko-konservativní životní myšlenky Holečkovy bude třeba hledati jiné obdoby a že bude třeba Holečka položití spíše do blízkosti jiného vynikajícího také, ale nikterak revolučního Jihočecha: Tomáše ze Štítého.

Jiřího Haussmanna Občanská válka

Před lety četl jsem sem tam nějaký epigram Jiřího Haussmanna, o němž jsem tehdy slyšel, že jest mu něco málo přes dvacet, a řekl jsem si: bystrý veršovec a vtipný člověk; ale jinak spoutaný duch, který papouškuje předsudky a topí se ve svém okresně pravověrném žabím obzúru. A od tohoto člověka donesla mně